

представники чоловічої статі оцінили як такі, що знецінюють сексуальну привабливість чоловіка, тоді як дівчата поставилися до зазначених якостей досить лояльно.

Висновки. Отже, ми пересвідчилися у наявності стереотипічного сприймання молодими людьми як представників власної, так і протилежної статі. Знання, які молодь отримує, як ми змогли в тому переконатися, переважно з популярних видань, телепередач та від недосвідчених однолітків, найчастіше виявляються сумнівними та хибними. Образи сексуально-привабливих чоловіків та жінок як у свідомості хлопців, так і у свідомості дівчат пронизані шаблонними уявленнями. Невідповідність молодих людей цим стереотипам, що диктуються оточуючим світом, призводить до породження за-комплексованості, невпевненості молоді особистості та абсолютно логічно призводить до ускладнення міжособистісного спілкування.

Список використаних джерел

1. Радугин А.А. Психология: Учебное пособие для высших учебных заведений. – М.: Центр, 2001. – 400 с.
2. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 320 с.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб: Питер, 1999. – 720 с.

Attitude of young people to the moral aspect of problem of sexual life and question about young people sexual relations beginning in this article is analysed.

Keywords: young people, sexual conduct, sexual life, pre-marital sex, age.

Отримано: 8.02.2010

Особливості прояву копінг-стратегій вчителів у міжособистісній взаємодії з підлітками-девіантами

У статті представлено дослідження копінг-поведінки вчителів. Досліджуються фактори, які сприяють ефективності копінг-поведінки. Встановлюються особистісно-професійні характеристики, які впливають на ефективність копінг-поведінки вчителів. Проводиться дослідження індивідуальних копінг-стратегій вчителів та їх роль у міжособистісній взаємодії з підлітками-девіантами.

Ключові слова: копінг-поведінка, копінг-стратегії, девіантна поведінка підлітків, ефективність копінгу, стресовий стан, синдром емоційного вигорання, особистісні ресурси, професійно-особистісні якості вчителя.

В статье представлено исследование копинг-поведения учителей. Анализируются факторы, которые способствуют эффективности копинг-поведения. Определены личностно-профессиональные характеристики, влияющие на эффективность копинг-поведения педагогов. Исследованы индивидуальные копинг-стратегии учителей и их роль в межличностном взаимодействии с подростками-девиантами.

Ключевые слова: копинг-поведение, копинг-стратегии, девиантное поведение подростков, эффективность копинга, стрессовое состояние, синдром эмоционального выгорания, личностные ресурсы, профессионально-личностные качества учителя.

На сучасному етапі гуманізація системи освіти пред'являє підвищені вимоги до загальної та професійної підготовки педагогічних кадрів. Впровадження нових інформаційних технологій, автоматизація та комп'ютеризація життєдіяльності людини тягне за собою зміни у підготовці сьогоденного педагога. Зміна змісту і форм соціальних відносин, широкий інформаційний і культурний обмін призводять до інтенсивного пошуку нових технологій в організації продуктивної взаємодії вчителів з учнями, реалізації своїх професійних обов'язків для формування духовного та особистісного потенціалу молоді.

Проблема взаємодії вчителя і учня завжди була актуальною і вивчалася як радянськими (В.І.Войтко, П.Ф.Каптерев, Л.М.Мітіна, А.К.Маркова, Н.І.Новіков, Н.І.Пірогов, М.М.Рибаківа, І.І.Риданова, Є.М.Семенова, Н.Суворова і ін.), так і зарубіжними (Р.Бернс, Ст.Холл, В.Штерн та ін.) дослідниками. Серед українських дослідників слід відзначити сучасні роботи Л.К.Велітченко,

Л.В.Долинської, О.М.Легун, Г.Ю.Микитюк, Н.О.Прядко, Є.В.Юрківського, Ю.В.Уварової). Проблема взаємин між вчителем і учнем у підлітковому віці стає особливо гостро. Розвиток особистості підлітка відбувається в змінних умовах розвитку групи (вчителі-предметники, сумісна діяльність, товариські компанії тощо), статевого становлення, значного перебудовування організму.

Водночас, аналіз наукових досліджень засвідчує відсутність фундаментальних праць з проблеми копінг-поведінки вчителів у взаємодії з підлітками-девіантами. Підлітки з девіантною поведінкою – це фізично здорові діти з дисгармонійним станом психічних якостей, сфера свідомості і почуттів яких недостатньо підготовлені до сприйняття педагогічних дій і впливів, у яких стійко або періодично виявляються відхилення в гуманній поведінці (лихослів'я, куріння, прогули уроків, відсутність інтересу до навчання, низька успішність, конфлікти з однолітками, батьками, вчителями). Ці діти потребують особливого педагогічного підходу. На вчителя покладається велика відповідальність, оскільки, потрапляючи до спеціалізованих шкіл, такі діти відчувають, що вони “інші”, не такі як усі, а тому необережне слово чи дія з боку вчителів можуть призвести до агресії, порушень поведінки на уроці, конфліктів з педагогом, або, навпаки, до замикання в собі та уникання педагогічних заходів, тобто до порушення взаємодії з педагогом. Особливість педагогічної взаємодії з цією категорією учнів виявляється в підвищеній емоційній напруженості педагогів. Педагог повинен уміти будувати систему діалогічної взаємодії, взаємин з цією категорією учнів у спільному комунікативному просторі, розвивати в собі здібність гнучкої, усвідомленої побудови і структуризації форм, змісту спільної діяльності, прагнути до розвитку та реалізації особистісних якостей та поведінки, що веде до прогнозованих позитивних результатів навчально-виховного процесу. У зв'язку з цим особливою значення набуває феномен копінг-поведінки як складової адаптивної соціальної поведінки.

Термін “coping” почав використовуватися в американській психології на початку 1960-х років для вивчення поведінки особистості в складних життєвих ситуаціях. Поняття “копінг” в перекладі з англійської “to cope” означає долати, справлятися. В російській психології це поняття трактується як “адаптивна поведінка” та “психологічне подолання”. Розуміння цього поняття знаходиться в широкому діапазоні: як засоби психологічного захисту, проти психотравмуючих подій, як поведінка, що впливає на ситуацію, як поведінка особистості при стресі, як поведінка в складних ситуаціях.

Проблема копіngu активно досліджується в сучасній психології. Серед зарубіжних авторів вивченням цієї проблеми займаються А.Білінгс, Р.Лазарус, А.Райт, С.Фолкмен, К.Форд та ін. У російській психології вивчення проблеми копінг-поведінки розпочалося у 90-ті роки та представлене багатьма працями, авторами яких є: Л.І.Анциферова, В.І.Голованевська, Р.І.Грановська, К.Муздибаєв, І.М.Никольська, С.К.Нартова-Бочавер та ін. Серед українських дослідників слід відзначити таких науковців, як С.В.Малазонія, О.Л.Марковець, З.А.Сивогракова, О.І.Склень, С.В.Харченко, В.Н.Чернобривкін та ін.

Здійснений аналіз наукової літератури з цієї проблеми дозволяє нам розглядати копінг-поведінку як певну відповідь особистості на виклик ситуації. Остання розуміється як стресогенний вплив на особистість, що блокує її актуальні життєві потреби та порушує стан психологічного комфорту. Головною функцією копіngu є адаптація людини до стресової ситуації, задоволення актуальних життєвих потреб та відновлення комфортного психологічного стану. Ця функція реалізується завдяки копінг-стратегіям, які виступають як певні усвідомлені способи поведінки особистості. Копінг-стратегії – способи керування стрес-фактором, які виникають як відповідь особистості на загрозу [2]. Тобто це прийоми та способи реагування на стрес в залежності від того, як індивід думає, відчуває або діє, завдяки чому відбувається процес копіngu в складних ситуаціях.

Копінг вважається ефективним, якщо копінг-стратегії, які реалізуються суб'єктом, відповідають ситуації та включають адаптивні, усвідомлені дії, що сприяють її вирішенню. Основними функціями копіngu є забезпечення і підтримання зовнішнього і внутрішнього благополуччя людини. Для цього необхідне усвідомлення ситуації і способів ефективного копіngu з нею, а також вміння вчасно застосувати їх в поведінці [1]. Тобто поведінку можна вважати успішною, якщо в результаті взаємодії з проблемною ситуацією людина усвідомлює значущість її вирішення, знаходить свій індивідуальний варіант подолання, робить певні дії в цьому напрямку, задовольняє свої актуальні потреби та відновлює свій комфортний психологічний стан.

Аналіз наукових досліджень показав, що професія педагога відрізняється хронічними стресовими перевантаженнями, які впливають не тільки на психологічний стан, але й на соматичне здоров'я. Напруженість діяльності педагога зумовлюється ситуаціями, зустріч з якими спричиняє сильне емоційне напруження, якого він прагне уникнути. Результатом тривалих стресових станів може стати формування синдрому емоційного вигорання.

Успішність взаємодії педагога з учнями багато в чому залежить від подолання труднощів з якими він стикається. Це обумовлюється характером професійної діяльності та особливостями особистості вчителя. До перших компонентів належать проблеми входження в професію, недостатність методичного забезпечення роботи вчителя, формалізм в оцінці його діяльності, відволікання на другорядні завдання. До складу особистісно-центрованих входять труднощі, які мають внутрішні причини: відсутність засобів педагогічної діяльності; порушення внутрішніх механізмів саморегуляції, що робить неможливим перехід до іншого виду діяльності у випадку зміни її вимог; негативний психологічний стан (невпевненість, тривожність, страх, фрустрація).

Усі вище зазначені труднощі призводять до порушення копінг-поведінки вчителів у взаємодії з учнями; знання та врахування цих особливостей може сприяти ефективній взаємодії та підтримці копінг-поведінки вчителів у навчально-виховному процесі.

Для виявлення копінг-стратегій вчителів було проведено дослідження, в якому брали участь 75 педагогів м. Маріуполя трьох закладів освіти: 25 вчителів з/о школи, 25 вчителів технологічного ліцею та 25 вчителів вечірньої школи. За допомогою методики "Визначення індивідуальних копінг-стратегій Е.Хайма" у досліджуваних були виявлені такі індивідуальні копінг-стратегії. Аналіз відповідей вчителів з/о школи показав переважання продуктивних копінг-стратегій (когнітивної, емоційної, поведінкової сфери). Тобто більшість виборів досліджуваних, а саме 41 (54,67%), свідчать про те, що при зіткненні з проблемною ситуацією вона вирішується через аналіз виникаючих труднощів, пошук можливих шляхів вирішення та підвищення самоконтролю. Поведінка вчителів характеризується впевненістю у подоланні будь-якої, навіть найскладнішої ситуації, вони звертаються до найближчого соціального середовища або самі допомагають людям.

17 (22,67%) виборів відносно продуктивних копінг-стратегій поведінки, які допомагають в деяких ситуаціях, наприклад, не дуже значущих або при невеликому стресі. Вибір вчителями з/о школи таких копінг-стратегій характеризується поведінкою, яка відображається в оцінюванні труднощів у порівнянні з іншими, вірою в Бога, стійкості віри при зіткненні зі складними проблемами, у перекладанні відповідальності у вирішенні труднощів на інших, схильності до тимчасової відмови від вирішення складних ситуацій.

17 (22,66%) виборів вчителів з/о школи непродуктивних копінг-стратегій, які не усувають стресовий стан, а навпроти, сприяють його посиленню. Вчителі з такими стратегіями копінг-поведінки схильні

до пасивних форм поведінки з відмовою від подолання труднощів через зневіру у власні сили та інтелектуальні ресурси; схильні перекладати вину на себе та інших, до усамітнення, ізоляції, а також мають намір уникнути активних контактів та вирішення проблеми, намагаються уникати думок про неприємності або переживають стан безнадійності.

Аналіз відповідей вчителів ліцею показав переважання продуктивних копінг-стратегій (когнітивної, емоційної, поведінкової сфери). Тобто більшість досліджуваних, а саме 43 (57,33%), при зіткненні з проблемною ситуацією вирішують стресові ситуації на основі проблемного аналізу та підвищення власного самоконтролю, в цьому їм допомагає впевненість у подоланні будь-якої, навіть найскладнішої ситуації, звертаються за порадою до найближчого соціального середовища.

19 (25,33%) виборів вчителів ліцею обирають відносно-продуктивні копінг-стратегії поведінки, які допомагають в деяких ситуаціях, наприклад, не дуже значущих або при невеликому стресі. Вибір вчителями таких копінг-стратегій характеризується поведінкою, яка відображається в оцінюванні труднощів у порівнянні з іншими, надають особливого значення подоланню проблеми; орієнтовані на зняття емоційного напруження, яке пов'язано з неприємностями, на емоційне відреагування, схильні перекладати відповідальність відносно вирішення проблеми на інших; уникають подолання труднощів завдяки зануренню в улюблену справу, працю тощо.

13 (17,33%) вчителів обирають непродуктивні копінг-стратегії, які не усувають стресовий стан, а навпроти, сприяють його посиленню. Вчителі з такими стратегіями копінг-поведінки схильні до пасивної форми поведінки з відмовою від подолання труднощів та навмисно ігнорують неприємності, намагаються не думати про них. Відмова від вирішення проблеми зумовлюється станом безнадійності, супроводжується пасивністю, усамітненням та ізоляцією.

Детальний аналіз відповідей вчителів вечірньої школи показав переважання непродуктивних копінг-стратегій в когнітивній (12,00%) та емоційній сфері (14,67%). Це свідчить про те, що вчителі найчастіше обирають пасивні форми поведінки з відмовою від вирішення труднощів через непевненість у власних можливостях, наявність схильності навмисно недооцінювати проблему. Педагоги неадекватно оцінюють виникаючі ситуації і внаслідок цього неадекватно реагують, що проявляється в емоційній сфері як придушення емоцій та самообвинувачення. Це може бути обумовлено специфікою роботи та особливістю цільової аудиторії, з якою

працюють вчителі, що спричиняє до емоційних перенавантажень. Форми поведінки та психологічні особливості підлітків-девіантів впливають на копінг-поведінку педагогів, в результаті чого вони неадекватно розуміють проблему та спосіб її вирішення і, як наслідок, переживають несприятливі емоційні стани.

Серед відносно-продуктивних копінг-стратегій (42,67%) переважають стратегії когнітивної (16,00%) та поведінкової сфери (16,00%). При виникненні складної ситуації вчителі найчастіше схильні оцінювати та порівнювати її з іншими, поклатися на релігію, а також проявляти поведінку, що характеризується тимчасовою відмовою від рішення проблеми за допомогою заспокійливих засобів або занурення в інші справи.

В результаті порівняльного аналізу виборів копінг-стратегій вчителями трьох навчальних закладів, ми встановили певні відмінності. В когнітивній сфері продуктивні копінг-стратегії переважають у виборах вчителів ліцею (16,00%), не набагато нижче у педагогів з/о школи (14,67%) та значно нижче – вечірньої (5,33%) (Рисунок 1). З цього видно, що вчителі ліцею та з/о школи частіше застосовують стратегії когнітивної сфери, що говорить про спроби вирішувати складні ситуації шляхом когнітивної оцінки, аналізу проблеми. Відносно-продуктивні копінг-стратегії навпаки переважають у вчителів вечірньої школи (16,00%), що свідчить про інший вид когнітивної оцінки, з орієнтованістю на аналіз власної проблеми в порівнянні з досвідом труднощів інших людей та спрямованістю на релігію. Непродуктивні когнітивні стратегії поведінки переважають у вчителів вечірньої школи (12,00%), що говорить про неконструктивну оцінку ситуації для її вирішення, пасивність, невіру у себе, у власні ресурси подолання труднощів.

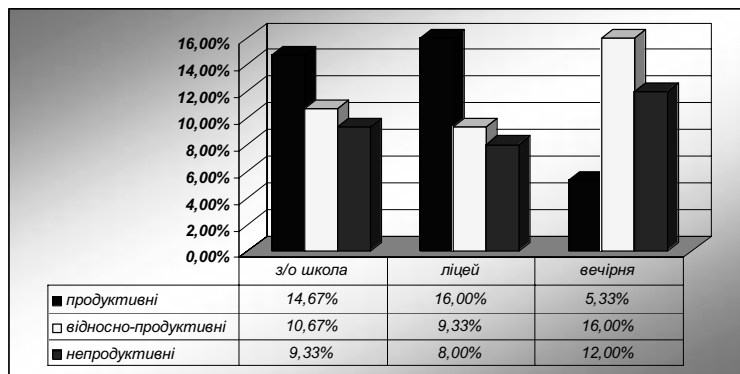

Рис. 1. Співвідношення копінг-стратегій вчителів когнітивної сфери

Продуктивні копінг-стратегії емоційної сфери переважають у вчителів ліцею (25,33%) та з/о школи (24%), значно менше, ніж у вчителів вечірньої школи (12,00%) (Рисунок 2). Це свідчить про те, що вчителі ліцею та з/о школи більш схильні до емоційних проявів ("Протест", "оптимізм"), які сприяють вирішенню проблемних ситуацій. Відносно-продуктивних стратегій, навпаки, більше у вчителів вечірньої школи (10,67%) в порівнянні з ліцеєм (4,00%) та з/о школою (1,33%). В наслідок емоційного напруження вчителі вечірньої школи обирають стратегії, які спрямовані на емоційну розгрузку/відреагування та перекладання відповідальності за вирішення проблеми іншим. Непродуктивні копінг-стратегії також переважають у вчителів вечірньої школи (13,33%) у порівнянні з вчителями з/о школи (9,33%) та ліцею (4,00%). Вчителі вечірньої школи обирають поведінку, яка спрямована на придушення емоцій та самообвинувачення у вирішенні складних ситуацій.

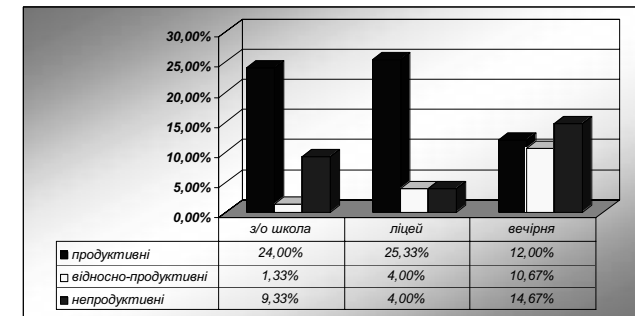

Рис. 2. Співвідношення копінг-стратегій вчителів емоційної сфери

Продуктивні копінг-стратегії поведінкової сфери переважають у вчителів ліцею (16,00%) та з/о школи (16,00%), що значно менше, ніж у вчителів вечірньої школи (5,33%) (Рисунок 3). Тобто вчителі ліцею та з/о школи частіше користуються продуктивними стратегіями поведінки, які зорієнтовані на поведінкові дії, які характеризуються взаємодією з найближчим оточенням та співпрацею з ним, допомогою іншим. Показники відносно-продуктивних копінг-стратегій у вчителів з/о (10,67%) та ліцею (12,00%), переважає кількість у вчителів вечірньої школи (16,00%), що характеризується тимчасовою відмовою від рішення проблеми та відволікання на інші справи. Непродуктивні стратегії також спостерігаються переважно у вчителів вечірньої школи (8,00%), 5,34% (ліцей) та 4,00% (з/о школа). Тобто, переважно вчителі вечірньої школи схильні обирати неактивні поведінкові стратегії, які спрямовані не на вирішення

проблеми, а на її ігнорування.

Аналіз дослідження копінг-стратегій поведінки вчителів трьох навчальних закладів показав наявність у трьох сферах (когнітивній, емоційній, поведінковій) продуктивних копінг-стратегій, що свідчить про те, що всі педагоги використовують ефективні способи у вирішенні проблемних ситуацій.

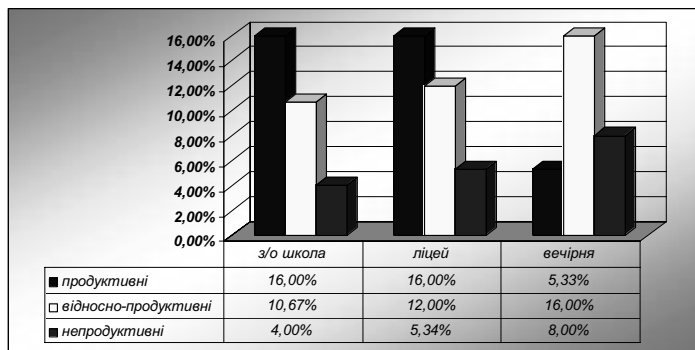

Рис. 3. Співвідношення копінг-стратегій вчителів поведінкової сфери

Проте спостерігається відносно переважання ефективних копінг-стратегій у вчителів з/о школи та ліцею. Відносно-продуктивні копінг-стратегії та непродуктивні стратегії емоційної та поведінкової сфери переважають у вчителів вечірньої школи, що говорить про неефективність способів відповіді на складні ситуації, які характеризуються в деяких випадках придушенням емоцій, в інших – пасивністю та униканням стосовно вирішення труднощів. Така поведінка вчителів вечірньої школи може зумовлюватися взаємодією з цільовою аудиторією. Порівняно з іншими закладами освіти (школа, ліцей), вони працюють з особливою категорією дітей, схильних до відхилень у поведінці, з дисгармонійним станом психічних якостей, що спричиняє негативний вплив на вчителів у разі використання непродуктивних копінг-стратегій. Для вирішення цієї проблеми, на нашу думку, необхідне розширення репертуару продуктивних способів копінг-поведінки (копінг-стратегій) в когнітивній, емоційній та поведінковій сфері.

Подолання стресу забезпечується мобілізацією особистісних ресурсів, які проявляються в певних формах – копінг-стратегіях поведінки. Характер цих стратегій значною мірою залежить від особистісних особливостей, життєвого досвіду та інших психологічних факторів, які встановлюють індивідуальний стиль процесу подолання. В даному випадку ресурсами виступають особистісно-

професійні якості педагогів. В контексті теоретичного та практичного матеріалу нашої роботи ми дійшли висновку, що досягненню комфортного психологічного стану та психофізіологічного здоров'я сприяє ефективна копінг-поведінка вчителів, яка визначається їх професійно-особистісними якостями: рефлексивністю, самоактуалізацією, емпатією, стилем їх керівництва, педагогічною спрямованістю.

Були виявлені зв'язки між вибором копінг-стратегій та особистісно-професійними характеристиками вчителів (рефлексивністю, емпатійністю, самоактуалізацією, спрямованістю та стилем взаємодії). Встановлено, що ефективні та відносно-ефективні копінг-стратегії спостерігаються у вчителів з середнім та високим рівнем рефлексії та емпатії. Досліджено, що вчителі з ліберально конформним стилем взаємодії обирають спрямованість “на себе”, з демократичним та змішаним стилем взаємодії – “на розвиток”, з авторитарним та змішаним – “на результат”. Ефективні та відносно-ефективні копінг-стратегії обираються вчителями з демократичним та змішаним стилем взаємодії зі спрямованістю “на розвиток” та “на результат”.

Експериментальне дослідження особливостей копінг-поведінки вчителів показало відмінності між копінг-поведінкою вчителів у взаємодії з підлітками та підлітками-девіантами. Вони полягають в домінуванні у вчителів, які навчають підлітків-девіантів, неефективних копінг-стратегій когнітивного та емоційного рівнів. Це обумовлюється психологічними особливостями підлітків-девіантів та їх формами поведінки, що впливають на вчителів. Педагоги у взаємодії з підлітками-девіантами неадекватно оцінюють виникаючі ситуації та як наслідок переживають несприятливі емоційні стани.

Виявлений феномен дозволяє проводити формувальну роботу. Ця робота може бути побудована на формуванні ефективних копінг-стратегій когнітивного та емоційного рівня, а також розвитку професійно-особистісних якостей педагогів (емпатії, рефлексії, самоактуалізації, стилю керівництва, спрямованості). Розробка програми спрямована на допомогу педагогам зорієнтуватися в своєму психологічному просторі більш обізнано, що є умовою їх успішної міжособистісної взаємодії з підлітками-девіантами.

Список використаних джерел

1. Василюк Ф. Е. Психология переживания / Ф. Е. Василюк. – М. : МГУ, 1984. – 198 с.
2. Лебедев И. Б. Психологические механизмы, стратегии и ресурсы стресспреодолевающего поведения (копинг-

поведення) спеціалістів екстремального профіля : на прикладі співробітників МВД Росії : дис. ... канд. психол. наук : 05.26.02 / Лебедев Ігорь Борисович. – Москва, 2002. – 432 с.

Research of coping-behaviour of teachers is presented in the article. Factors which are instrumental in efficiency of coping-behaviour are being researched. The psychological features of coping-behaviour of teachers are selected. The personality and professional descriptions, which have an influence on the teachers' coping-behaviour are determined. The research of individual teachers' coping-strategies and its role in the protection of teachers' psychological health are being conducted. Research is conducted about individual teachers' of coping -strategies and their role in interpersonally cooperation with deviant teenagers'

Key words: coping-behaviour, coping-strategies, teenagers deviant behavior, coping efficiency, stress condition, syndrome of emotional combustion, personal resources, professional and personality teacher's descriptions.

Отримано: 15.03.2010

УДК 159.9:37.015.3

І.В.Коваль

Когнітивні стилі як індивідуально-психологічні передумови оволодіння іноземною мовою у вузі

Вузівське навчання повинне спиратися на вже установлені індивідуальні особливості і тому більшою мірою враховувати їх, а вузівський викладач повинен намагатися визначити базові, основні, системоутворюючі індивідуальні особливості, на які варто звертати увагу більше всього. З огляду на це заслуговує на увагу прояв у навчальній діяльності студентів таких індивідуальних особливостей, як стилі.

Ключові слова: оволодіння іноземною мовою, когнітивний стиль особистості, полезалежність, полenezалежність, аналітичність, синтетичність, особисте зростання, самодертемінація, мотивація.

Обучение в вузе должно базироваться на определенных индивидуальных особенностях и поэтому учитывать их, а преподаватель вуза должен стараться определить базовые, основные, системообразующие индивидуальные особенности, на которые необходимо больше всего

обращать внимание. С этой точки зрения заслуживает внимания проявление в обучающей деятельности студентов таких индивидуальных особенностей, как стили.

Ключевые слова: овладение иностранным языком, когнитивный стиль личности, полезависимость, полenezависимость, аналітичність, синтетичність, личностный рост, самодетерминация, мотивация.

Опанування іноземної мови є однією із складних і актуальних проблем педагогічної психології. Про це свідчить наявність великої кількості різноманітних спецкурсів, що існують у найрізноманітніших формах і видах. Проте всі відео- чи комп'ютерні курси, звичайно, жодним чином не применшують значення традиційного "урочного" способу навчання. Адже якщо певні знання, що стосуються значень слів чи фраз або формальних правил конструювання речень, можна набути через книжки, словники або "технічні" засоби, то організувати взаємодію навчуваних таким чином, щоб навчання іноземної мови не зводилось до діяльності запам'ятовування чи навіть мислення, а щоб це було справжнє учіння і справжня комунікація, може лише викладач, і то приклавши неабиякі зусилля.

Саме викладач і співучні можуть дати якісний зворотний зв'язок, і лише у груповій роботі можна не лише порівняти свій темп прирощення знань з темпом інших, але й подолати так званий психологічний бар'єр, що виникає тільки у реальному спілкуванні. Звернемо увагу на таку обставину. За самою структурою заняття, на відміну від власне змісту заняття, вузівські "групи" з іноземної мови принципово не відрізняються від шкільних, і тому їхні функції де в чому збігаються. Зокрема, студентська чи шкільна група являє собою справжню "фантомну" групу на кшталт психотерапевтичних фантомних ситуацій.

Фантомною групою (ситуацією) є така група, у якій моделюється, імітується спілкування реальних носіїв мови. З одного боку, в такій комунікації студент має можливість відпрацьовувати навички слухання іноземного мовлення (хоч і доволі грубо) і набагато краще відпрацьовувати навички говоріння іноземною мовою. З іншого боку, всі, звичайно, розуміють "несправжність" комунікаційної ситуації, і це зменшує страх опинитися незрозумілим і вчасно скоректувати невправність, при необхідності переходячи на рідну мову. В цьому плані традиційні "урочні" форми навчання неможливо замінити "технічними", які є, власне кажучи, фактично видами заочного навчання.

Відтак, викладач іноземної мови повинен зорганізувати спільну чи сумісну діяльність студентів на занятті. При цьому кожен студент